

Kocaeli **ilahiyat** Dergisi

ISSN: 2564-677X

Kocaeli Theology Journal

II. ULUSLARARASI İSLÂM KÜLTÜR VE MEDENİYETİ SEMPOZYUMU “KURBAN” (KOCAELİ, 03-05 HAZİRAN 2021)

II. INTERNATIONAL ISLAMIC CULTURE AND CIVILIZATION SYMPOSIUM “SACRIFICE” (KOCAELİ, 03-05 JUNE 2021)

Abdulguid AYKUL

Arş. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Kocaeli/Türkiye
maykul8210@hotmail.com, <https://orcid.org//0000-0001-9012-6341>

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7444236>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Toplantı Özeti / Conference Reviews

Geliş Tarihi / Received: 14 Eylül 2022 / 14 September 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 11 Kasım 2022 / 11 November 2022

Yayın Tarihi / Published: 20 Aralık 2022 / 20 December 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık 2022 / December 2022

Cilt: 6, Sayı: 2 Volume: 6, Issue: 2, Sayfa / Pages: 717-727

Cite as / Atıf: Aykul, Abdulguid. “II. Uluslararası İslâm Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu “Kurban” (Kocaeli, 03-05 Haziran 2021) [II. International Islamic Culture and Civilization Symposium “Sacrifice” (Kocaeli, 03-05 June 2021)]”. Kocaeli İlahiyat Dergisi-Kocaeli Theology Journal, 6/2 (Aralık/December 2022), 717-727.

İntihal: Bu makale, intihal tarama programlarıyla taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned with plagiarism screening programs and plagiarism has not been detected.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği yazar(lar) tarafından beyan olunur

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

OPEN ACCESS INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kider>

Öz

Kurban, bir ibadet olarak tüm dinlerde bulunmaktadır. Ancak tarihsel süreç içerisinde bu ibadetin şekil ve mahiyetinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. İslâm hâricindeki tüm dinlerde, kanlı kurban uygulamasına son verilmiş, ibadet form değiştirilerek başka ritüellerle ikame edilmeye çalışılmıştır. İslâm'daki kurban ibadetinin taabbüdi yönünün böyle bir değişikliğin meydana gelmesini engellediği söylenebilir. Ferdî ve içtimâî hayat için bu kadar elzem bir ibadetin gerek ilmî ve gerekse de uygulama açısından tüm yönlerini ele almak amacıyla Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından “kurban” temalı sempozyum tertip edilmiştir. Sempozyumda sadece akademik camiadan ilim adamlarının değil, aynı zamanda vekaletle kurban organizasyonu yapan STK'ları temsil eden kişilerin tebliğleri de yer almıştır. Böylelikle sempozyumda İslâm'daki kurban ibadetinin gerek uygulama gerekse de fıkhi, kültürel, pedagojik ve iktisadi yönü ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Sempozyum, Kurban, Kurban Bayramı.

Abstract

Sacrifice is found in all religions as a form of worship. However, in the historical process, important changes have occurred in the form and nature of this worship. In all religions except Islam, the practice of blood sacrifice was abolished, and worship was tried to be replaced by other rituals by changing its form. It can be said that the taboo aspect of sacrifice worship in Islam prevented such a change from occurring. A sacrificial symposium was organized by Kocaeli University Faculty of Theology in order to deal with all aspects of such an essential worship for individual and social life, both scientifically and in terms of practice. Papers of not only scholars from the academic community, but also people representing NGOs that organize victims by proxy were also included in the symposium. Thus, in the symposium, both the practice and the jurisprudence, cultural, pedagogical and economic aspects of the sacrificial worship in Islam were revealed.

Keywords: Islamic Law, Symposium, Sacrifice, Eid al-Adha.

Giriş

Kurban, beşerî olsun ilahî olsun hemen hemen tüm dinlerde bulunan bir ibadet şeklidir. Ancak zaman içerisinde İslâm dışındaki dinlerde bu ibadet, şekil ve muhteva açısından farklı uygulamalarla değiştirilmiş ya da tahrif edilmiştir. Her din veya kültürün kendine özgü bir kurban ritüeli bulunmakla birlikte kurban kesimi pek çok farklı amaca hizmet etmektedir. Bu amaç tanrının öfkesi ve gazabını dindirmek olabileceği gibi, tanrıların yardım ve affını sağlamak, günahlarından af dilemek veyahut tanrıya şükür/minnet göstermek de olabilir. Yahudilikte ilk kurban Hz. İbrahim'e kadar geri götürülür. Kanlı kurban, Kudüs'teki mabedin yıkılmasına kadar geçerliliğini sürdürmüş, bu tarihten itibaren kurban ritüeli Yahudiliğin ibadet esaslarının dışına çıkarılmıştır. Hristiyanlıktaki kurban inancı başlangıçta Yahudi şeriatından izler taşımakla birlikte Hz. İsa'dan sonra Hz. İsa'nın bizatihi kendisinin kurban olduğu, "tanrı kuzusu" olarak kendisinin tüm insanlığın günahına kefaret olmak üzere kurban edildiği inancı hâkim olmuş, Yahudilikten kaynaklanan kurban olgusu şekil ve mâhiyet değiştirmiştir. Kur'an'da ayrıntısı verilmeksizin Hz. Âdem'in iki oğlunun Allah'a kurban takdim ettiklerinden söz edilir (el-Mâide 5/27) ve ilahî dinlerin hepsinde kurban hükmünün konulduğu bildirilir (el-Hac 22/34). Ancak bir ibadet olarak kabul edilmesi, Hz. İbrahim ile oğlu Hz. İsmail arasında geçen hâdiseye dayandırılmaktadır.¹ Her ne kadar Yahudilik ile İslâm arasında Hz. İbrahim'in iki oğlundan hangisinin kurban edilmek üzere götürüldüğü hususunda ihtilaf bulunmakla birlikte Hz. Peygamber'den rivayet edilen "Ben iki kurbanlığın oğluyum"² hadisinde Hz. İbrahim'in oğullarından İsmail'in kurban edilmek üzere götürüldüğü anlaşılmaktadır.

Kurban, Allah'a yaklaşmak için yapılan tüm ibadetleri kapsamakla birlikte Allah'a sunulan sunağı ifade eder. Tarihte bu sunak canlı hayvan şeklinde olabileceği gibi çeşitli yiyecek, su ve şarap gibi içeceklerin takdim edilmesi şeklindeki kansız kurban şeklinde de olabilmektedir. Kurban için Arapça'da "udhiyye", "hedy", "bedene", "dem", "akika", "zebiha", "nesîke", "nüsük" ve "mensek"

1 Ali Bardakoğlu, "Kurban", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/436-437.

2 «أَنَا ابْنُ الذَّبِيحَيْنِ» Ebû Abdillâh İbnü'l-Beyyî' Muhammed Hakim Hâkim en-Nisâbûrî, *el-Müstedrek alê-Sabîhayn*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata (Beyrut : Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1990), 2/609.

kavramları kullanılmaktadır. Hacı olmayanların Kurban Bayramı'nda kestikleri kurban, "udhiyye" veya "dahâya" kavramları ile ifade edilmektedir.

Kurban öncelikli olarak Allah'a yaklaşmanın önemli vesilelerden birisidir. Bu aynı zamanda zengin ve fakiri birbirine yakınlaştıran, akıtılan kan ve elde edilen etin çok ötesinde deruni anlamları barındıran bir ibadettir. İslâm'da kurbanın Allah'a yaklaşmak için kesilebileceği, kesen kişinin sadece takvâsının Allah'a ulaşacağı bildirilerek kesilen hayvanın kanının ve etinin Allah katında bir değerinin olmadığı, değer ölçüsünün kişinin takvâsı ile ölçüleceği ifade edilmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de "Onların ne etleri Allah'a ulaşır ne de kanları; O'na ulaşacak olan sadece sizin takvânızdır."³ buyurulmuştur. Bununla birlikte bu ibadetin yerine başka bir ibadet ikame edilemez. Çünkü kurbanın taabbudî boyutu da bulunmaktadır. Zira fûrû fıkıh eserlerinde kurbanın çoğunlukla taabbüdilik ile ilişkisi kurulmuştur. Bu da bu ibadetin şekil ve mâhiyetinde herhangi bir değişiklik yapılamayacağı anlamına gelmektedir.

Hadislerde de kesilen kurban sebebiyle kişinin günahlarının affedileceğine vurgu yapılmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber'in kızı Hz. Fâtımâ'ya "Kalk, kurbanının yanına git ve onu izle. Onun akıtılan ilk damlasıyla, işlediğin günahların affedilecektir."⁴ Başka bir rivayette ise "Ademoğlu, kurban bayramı gününde Allah katında kan akıtmaktan daha sevimli bir amel işlememiştir. O kurban, kıyamet günü boynuzları, kılları ve tırnaklarıyla gelecektir. Kurbanın kanı yere düşmeden önce Allah katında hemen kabul olunur. Bu sebeple kestiğiniz kurbanlardan dolayı gönlünüz hoş olsun."⁵ buyurulmuştur.

Sempozyum Bildiri Özetleri

Hâlihazırda İslâm'ı diğer dinlerden ayıran önemli şîarlarından birisi olan kurban konusu Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tarafından gele-

3 el-Hac 22/37.

4 Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek*, 4/247. «قَوْمِي إِلَىٰ أَضْحِيَّتِكَ فَاشْهَدِيهَا فَإِنَّ لَكَ بِأَوَّلِ فَطْرَةِ تَقَطَّرُ». «مَنْ دَمَهَا يُغْفَرُ لَكَ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِكَ»

5 Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd İbn Mâce, *Sünen*, thk. Muhammed Fu'âd 'Abdülbâki (Beyrut: Dâru İhyâi Kütübî'l-'Arabîyye, ts.), "Edâhî" 3. «مَا عَمِلَ ابْنُ آدَمَ يَوْمَ النَّحْرِ عَمَلًا أَحَبَّ» 3. «وَإِنَّهُ لِيَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، بِقُرُونِهَا، وَأَطْلَافِهَا، وَأَشْعَارِهَا، وَإِنَّ الدَّمَ، لَيَقَعُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، مِنْ هِرَاقَةِ دَمٍ، مِنْ هِرَاقَةِ دَمٍ، وَإِنَّهُ لِيَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، بِقُرُونِهَا، وَأَطْلَافِهَا، وَأَشْعَارِهَا، وَإِنَّ الدَّمَ، لَيَقَعُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ، فَطَيَّبُوا بِهَا نَفْسًا»

nek haline getirilen İslâm Kültür ve Medeniyeti Sempozyumlarının ikincisi, “Kurban” teması ile karşımıza çıkmıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve İHH İnsanî Yardım Vakfı’nın paydaşı olduğu sempozyuma gerek düzenleme ve gerekse de yürütülme sürecinde bu iki kurum tarafından önemli katkılar sunulmuştur. Sempozyum, hem kurbanın çeşitli İslâmî disiplinler arasındaki yerinin ve teorik çerçevesinin çizilmesi, hem de STK’lar eliyle gerçekleştirilen vekâletle kurban kesim sürecinin uzmanları tarafından ele alınması sebebiyle diğer kurban sempozyumlarından farklıydı. Sempozyum, altısı yabancı olmak üzere, toplam otuz iki seçkin ilim adamının yanı sıra STK temsilcilerinin de katılımıyla 03-05 Haziran 2021 tarihleri arasında Kocaeli Kongre Merkezinde gerçekleştirildi. Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş’ın onur konuğu olarak katıldığı sempozyumun açılış konuşmasını Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanı Prof. Dr. Abdullah Kahraman yapmıştır. Daha sonra sırasıyla, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Abdurrahman Haçkâli, İHH İnsani Yardım Vakfı başkanı Av. Bülent Yıldırım, Kocaeli Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sadettin Hülagü, Kocaeli Büyükşehir Başkanı Tahir Büyükakın, Kocaeli valisi Seddar Yavuz ve Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş konuşmalarını gerçekleştirmişlerdir. Kurbanın, Hz Âdem (a.s.)’a kadar uzanan ve insanlık tarihi ile yaşıt, “tevhid” “takvâ” ve “teslimiyet”in sembolü olan bir ibadet olduğunu dile getiren Erbaş, konuşmasında kurbanın bireysel, sosyal ve evrensel boyutlarının göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Sempozyum, protokol konuşmaları ve iyi niyet temennileri ile ilk gününü tamamlanmıştır.

Başkanlığını Kocaeli Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Sadettin Hülagü’nün yapmış olduğu 4 Haziran tarihli “Kurbanın Tarihçesi” adlı ilk oturum, Ahmet Türkan, Mehmet Çiçek, Yusuf Ziya Keskin ve Abdulkadir Macit’in tebliğleri ile sonlanmıştır. Türkan, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslâm’daki kurbanın tarihsel sürecini ele almıştır. Yahudilerin, “Fısıh Bayramı’nda takdim edilen kurbanın, Hristiyanlıkta “Tanrı kuzusu” tanımlamasıyla İsa Mesih’le bütünleşerek başkalaşım geçirdiğini dile getiren Türkan, İslâm’daki kurbanın, kanlı kurban uygulamasının hali hazırdaki tek örneğini oluşturduğunu söylemiştir. Çiçek, İslâm’daki kurbanın “tevhid” ve “verilen nimetlere şükür” mâhiyetinde bir ibadet olduğunu, niyet ve samimiyyetin ölçülmesinin, kurbandaki esas amacı teşkil ettiğini söylemiştir. Keskin, hadislerde kurban konulu bildirisini sunmuş, bu

bildiride kurbanın -vacip değil- sünnet olmasının daha muhtemel olduğunu dile getirmiştir. Hz. Adem'den günümüze kadar geçen İslâm tarihini üç döneme ayırarak inceleyen Macit, tarihi süreç içerisinde kurbanın şekil ve muhtevasında önemli sapmaların olduğunu, Hz. Muhammed (sav) ile başlayan İslâm tarihinin üçüncü döneminde kurbanın aslî hüviyetine dönüştürüldüğünü, hem şekil (kesim) hem de mana (takvâ) bütünlüğünün dikkate alınmasını temin gibi ilkelere topluları ıslah etmeye gayret gösterildiğinin üzerinde durmuştur.

Prof. Dr. Yusuf Ziya Keskin'in başkanlık ettiği "Klasik Fıkıh Doktrininde Kurban" başlıklı ikinci oturumda ise sırasıyla Ahmet Ekşi, Ayhan Hıra, Muharrem Önder ve Abdurrahman Bulut tebliğlerini sunmuşlardır. "Kurbanın Mâhiyeti, Hükmü ve Dini Dayanakları" adlı tebliğinde Ekşi, Kurbanın vacip ve müekked sünnet olduğuna dair görüşleri klasik fûrû fıkıh eserlerinden hareketle incelemiş, kurbanın Hanefilerde vacip hükmünün en alt kategorisinde yer aldığını, cumhura göre ise sünnet kategorisinin derece bakımından en üst derecesinde yani müekked sünnet konumunda yer aldığını, son tahlilde kurban kesmenin hükmü bakımından -her ne kadar farklı kavramlarla ifade edilse de- her iki görüşün aslında birbirine yakın olduğunu ifade etmiştir. "Kurbanın Yükümlülük Şartları" başlıklı tebliği ile Hıra, klasik kaynaklardaki bilgilerden hareket ederek kurbanın yükümlülük şartlarına dair görüşleri incelemiş, kurban kesme şartlarından olan "Müslüman olma"nın vekâletle kurban kesim işinde, gayri müslim kimselere kestirilen kurbanın hükmü ile ilişkisi üzerinde durmuştur. "Fıkıh Mezheplerine Göre Kurban Edilecek Hayvanlarda Aranan Özellikler" başlıklı tebliğinde Önder, kurban ibadetinin taabbüdi olmasından hareketle kurban edilecek hayvanların da belirlenmesinin taabbüdi olduğunu ve "behîmetü'l-en'âm" adıyla sekiz sınıf hayvanı kapsadığını belirtmiştir. "Kurban Çeşitlileri" adlı tebliğinde ise Bulut, fûrû fıkıh eserlerinden hareketle kurbanı çeşitli açılardan tasnif etmiş, bu tasnif sonucunda Hanefî mezhebine göre akıka kurbanının mendup olduğu ve kesilen kurbanın sevabının ölümlere de bağışlanabileceğini dile getirmiştir.

Prof. Dr. Muharrem Önder'in başkanlık ettiği, "Diğer Fıkıhî Mezheplerde Kurban" başlıklı oturumda ise "İbâdiyye'de Kurban" başlıklı tebliği ile Ahmet Faruk Göksün; "Câferilik'te Kurban" başlıklı tebliği ile Ahmet Niyyazov; "Zeydiyye'de Kurban" başlıklı tebliği ile de Fatih Yücel sunumlarını

gerçekleştirmişlerdir. Göksün tebliğinde İbâdîlik'te kurbanın ehl-i sünnet fırkaları ile benzeştiğini; ancak kurbanının yaşı ile ilgili İbâdî kaynaklarda bir yaş sınırlamasına gidilmediğini, ayrıca inek ve deveyi ortak olarak kesecek kimselerin sayılarının, hayvanların yaşları ile doğru orantılı olarak değiştiğini söylemiştir. İbâdiyye'ye göre bir yaşını doldurmuş sığır üç kişi için, iki yaşını doldurup üç yaşından gün almış sığır beş kişi için yeterli olurken, üç yaşının üzerinde olan sığırlara ise yedi kişi ortak olarak girebilmektedir. Niyazov da tebliğinde kurban ibadeti hususunda Câferîlik ile ehl-i sünnet fırkaları arasında esaslı bir farkın olmadığını, bununla birlikte “zebh” edilmesi gereken hayvanın “nahr” edilmesi veya “nahr” edilmesi gereken hayvanın “zebh” edilmesi durumunda kurbanların geçerli olmayacağına dair Caferî fikhını referans göstererek Câferîlikle ehl-i sünnetin farkına değinir. Yücel ise Zeydiyye'nin de kurbanın hükmü konusunda ehl-i sünnetin cumhuru ile aynı kanaati paylaşarak Zeydîlik'te de kurbanın hükmünün sünnet olduğunu ifade etmiştir. Dört sünnî ekolden farklı olarak Zeydîlik'te -süreç içerisinde- “aynı aileden olma kaydı” hafifedilerek koyunun üç, devenin ise on kişi için kesilebileceği içtihadının benimsendiğini ifade etmiştir.

Doç. Dr. Sefer Yavuz'un başkanlığını yapmış olduğu “Bireysel, Toplumsal ve İktisadi Açından Kurban” başlıklı oturumda ise Vejdi Bilgin, Ahmet Canan Karakaş, Ayhan Orhan, Fatih Genç, Mehmet Tekin ve Fatih Eroğlu sunumlarını yapmışlardır. “Sosyolojik Açından Kurban İbadeti” başlıklı tebliği ile Bilgin, son yıllarda zincir marketlerin kurban işine girmesinin, geleneksel kurban uygulamalarının bir kısmının yok olmasına zemin hazırladığını, daha tehlikeli olanının ise hayır kurumlarının vekâletle kurban kesme uygulaması olduğunu dile getirmiş, bunun yaygınlaşması durumunda özellikle büyük şehirlerde vekâlet verilen evlerde artık kurban adına her hangi bir şeyin yapılmayacağını, kurbanın psikolojik ve toplumsal olarak anlamını yitirip, ekonomik bir yardım faaliyetine dönüşeceğini dile getirmiştir. “Kurban İbadetinin İnsan Psikolojisi Üzerine Etkileri” adlı tebliğinde Karakaş, kurban kesmekle mânevîyat ilişkisini istatistiki verilerden hareketle incelemiş, kurban kesmekle insanın kendisini iyi hissettiği arasında pozitif bir korelasyonun bulunduğunu, buna karşın kurban bağışlamakla mânevîyat arasında istatistiksel anlamda bir farkın gözlemlenmediğini dile getirmiştir. “İslâm'da Kurban İbadetinin Sos-

yo-Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi” başlıklı tebliğinde Orhan, kurban ibadetinin iktisadi yönüne ilişkin sektörel değerlendirmeler yapmış, kurbanın başta tarım sektörü ve bağlı sektörler olmak üzere hayvancılık sektörü ve bileşenlerine, lojistik sektörüne, deri ve tekstil sanayine, dış ticarete ve istihdama katkı sağladığını; bununla birlikte çevresel etkileri ve özellikle kayıt dışılığı önleyecek yasal düzenlemelerin mutlaka yapılması gerektiğini vurgulamıştır. “Kurbanın Pedagogik Yönü” başlıklı tebliğinde Genç, çocukların küçük yaştan itibaren dinî ibadetleri görmesinin ve dinî sözcükleri işitmesinin dine ilgisini artırdığından; buna karşın kurban kesimine şahit olmasının pedagojisi açısından olumsuz neticeler doğurabileceğinden bahsetmiştir. Ona göre çocuklar için kurban ibadeti, kurbanın sosyal boyutu üzerinden anlatılmalıdır. “Gayri müslimlerin Kurban İbadetine Bakışı” başlıklı tebliğlerinde ise Tekin ve Eroğlu, gayri müslimlerin, Müslümanların bayramları ile ilgili sorunlarının çok fazla olmadığını, asıl sorunun kurbanın kesiş şekliyle ilgili olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla bazı batılı ülkelerde Müslümanların kurban kesmelerinde pek çok sorun yaşandığını ve bu yüzden kurban ibadetinden hedeflenen sosyal amaçların tam olarak gerçekleştirilemediğini söylemişlerdir.

Prof. Dr. Halit Çalış’ın başkanlığını yaptığı “Kurbanla İlgili Güncel Meseleler” adlı günün son oturumunda ise “Diyaret İşleri Yüksel Kurul Kararı ve Fetvalarında Kurban” başlıklı tebliği ile Bilal Esen; “Kurbanlık Hayvan ve Hayvan Satışıyla İlgili Güncel Meseleler” adlı tebliği ile Recep Özdirek; “Vekâletle Kurban Uygulamalarının Fıkhî Açıdan Değerlendirilmesi” başlıklı tebliği ile Yahya Solmaz; “Kurban Mükellefiyetinde Zenginlik-Fakirlik Kriteri Bağlamında Fakirin Kestiği Kurbanın Adak Olacağı Görüşünün Değerlendirilmesi” başlıklı tebliği ile Hüseyin Okur ve “Fıkıh Meclislerinin Kurbanla İlgili Güncel Meselelerine Dair Fıkhî Tartışmaları” başlıklı tebliği ile de Mustafa Bülent Dadaş tebliğlerini sunmuşlardır. Esen, kurbanla ilgili Din İşleri Yüksek Kurulu karar ve fetvalarını konu başlıklarına göre tasnif ederek değerlendirmelerini yapmıştır. Kurulun genellikle Hanefi mezhebi ağırlıklı fetvalar verdiğini, bununla birlikte zaman zaman diğer mezheplerin görüşünün tercih edildiğini dile getirmiştir. Özdirek ise tebliğinde kâr amaçlı kurban organizasyonları ve faaliyetlerini fıkhî açıdan değerlendirmeye tabi tutmuştur. Kurban organizasyonlarında kurbanlık hayvanların parçalarının ücret olarak organizasyonlara

verilmesinin fikhî açıdan sorunlu olduğunu dile getirmiş, ticari amaçla yapılan organizasyonun kurban ibadetini et satım organizasyonuna dönüştürmemesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini vurgulamıştır. Solmaz, kurban ibadetinin vekâletle yerine getirilmeye uygun bir ibadet olduğunu, bununla birlikte kurban kesilen yerde, kurban sahibinin bulunmasının, kurbanın mânevî havasının teneffüs edilmesi için gerekli olduğunu söylemiştir. Ayrıca vekâletle kurban organizasyonunun, kurbanı aslî hüviyetinden uzaklaştırmaması gerektiğini, kurbanın bir para bağıışı gibi algılanmasının dinî tehlikesi üzerinde durmuştur. Okur tebliğinde fakirin kestiği kurbanın hükmü üzerinde yoğunlaşmıştır. O, bazı fûrûk fıkıh eserlerinde bu kurbanın adak olacağına yönelik değerlendirmeyi doğru bulmaz. Bunun neticesinde fakirin kestiği kurban etinin bizzat kesen kimse tarafından da -adak olmadığı için- yenilebileceğini söyler. Dadaş, fıkıh meclisleri ve özellikle “Avrupa Fetva Meclisinin” fetvaları ile ilgili bir tebliğ sunmuştur. Bu meclisin kurban ibadetine dair nevâzil kabilinden bazı meseleleri de gündemine aldığını söylemiştir. Dadaş’a göre, hadislerde kurbanlık hayvanın yaşı ile ilgili zikredilen bilgilerin taabbüdü olmadığına dair meclis tarafından alınmış olan karar/fetva ile amel edilebilir.

Başkanlığını Prof. Dr. H. Mehmet Günay’ın yaptığı 05 Haziran tarihli, “Yurtiçinde Kurban Uygulamaları” başlıklı pazar günü ilk oturumda Yusuf Bilgin, İhsan Açıık, Gazi Alataş, Özgür Yasin Alkan ve Ahmet Emin Dağ sunumlarını gerçekleştirmişlerdir. Kurbanın daha çok uygulamasına yönelik değerlendirmeleri barındıran bu oturumda, Bilgin tebliğinde vekâletle kurban kesen vakıf ve derneklerin etkili bir şekilde denetlenmesinden, bu denetlemenin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılmasının öneminden ve İHH’nın yurtiçi ve yurtdışı kurban organizasyonlarında gözettiği amaçlardan bahsetmiştir. Açıık tebliğinde Türkiye Diyanet Vakfı’nın yurtiçi ve yurtdışı kurban organizasyonu ve ulaşılan kişilerle ilgili bilgilere yer verirken Alataş Kızılay’ın kurban organizasyonu hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca Kızılay’ın kesilen hayvan etlerinin konservelenip ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasındaki öncü rolünden bahsetmiştir. Alkan, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanlığı’nın kurban kesim faaliyetleri ile kurban kesim alanlarında yaptığı hizmetleri dile getirmiştir. Dağ ise tebliğinde vekâletle kurban faaliyetinin, Afrika’nın birçok ülkesindeki sosyal etkileri, yakın ve uzak vadede insani sorunların azalmasındaki

rolüne değinmiştir. Ona göre kurban yardımları, bu insani projeler içinde önemli bir rol oynamakta ve yeni insani projelerin başlatılmasında önemli bir fırsat olarak kullanılmaktadır.

Başkalığını Prof. Dr. Murteza Bedir'in yaptığı "Yurtdışında Kurban Uygulamaları" başlıklı yedinci oturumda "Bangladeş'te Kurban Uygulamaları" adlı tebliği ile A.H.M. Ershad Uddin; "Doğu Avrupa'da Kurban Uygulamaları" adlı tebliği ile Cherim Enghin; "Afrika'da Kurban Uygulamaları" başlıklı tebliği ile İbrahim Kontao; "Balkanlarda Kurban Uygulamaları" ile Tahir Zenelhesani; "Ortadoğu'da Kurban Uygulamaları" ile de Yahya Haasan Mohammed Al-Daba tebliğlerini sunmuşlardır. Uddin, halkının çok büyük kısmının Hanefi mezhebine mensup olması hasebiyle Bangladeş'teki kurban ile Türkiye'deki kurbanın büyük oranda birbirine benzediğini, ancak teknolojinin çok gelişmemesine bağlı olarak Bangladeş'te kurbanların çoğunlukla kurban sahibi tarafından kesildiğini, Türkiye'deki gibi mezbaha sisteminin çok yaygınlaşmadığını söylemiştir. Enghin ise Türkiye'deki STK'ların Doğu Avrupa ülkelerine kurban kesmek için geldiklerinde halkın kurban ile ilgili pek fazla bilgilerinin bulunmadığını, geleneksel birtakım uygulamalarla yetindiklerini; bununla birlikte giderek "alan el" konumundan, "veren el" konuma geldiklerini; artık bölge halkının da vekâletle kurban kestirdiklerini söylemiştir. Ayrıca Türkiye'den gelen STK'ların birbirleri ile koordineli bir şekilde Balkan ülkelerine gelmeleri gerektiğinin üzerinde durmuştur. Kantao, kurbanın Afrika ülkelerindeki uygulamasını ele alırken kurban bayramının pek çok Afrika ülkesinde "es-salâtü'l-kebir (büyük namaz)" şeklinde isimlendirildiğini, buna mukabil ramazan bayramının ise "es-salâtü's-sağîre (küçük namaz)" ismini aldığını söylemiştir. Zenelhesani ise Balkan ülkelerindeki Sosyalizm-Kominizmin çöküş öncesi ve sonrası kurban uygulamalarını ele almış, STK'ların koordinasyonunun önemine vurgu yapmıştır. El-Daba ise Ortadoğu'da özellikle de Yemen'de kurban organizasyonlarının uygulamaları hakkında bilgi vermiştir.

Başkanlığını Prof. Dr. Abdullah Kahraman'ın yaptığı "Sivil Toplum Kuruluşları" adlı sekizinci oturumda, alanında uzman kişiler temsilcisi oldukları STK'ların kurban organizasyonları ve kurban faaliyetleri hakkında bilgi vermişlerdir.

Sonuç Bildirisi

Sempozyumun kapanış oturumu ise Kocaeli Müftüsü Sinan Cihan'ın başkanlığında Abdullah Kahraman, Halit Çalış, Murteza Bedir ve Hacı Mehmet Günay'ın konuşmaları ile son bulmuştur. Çalış, kurbanın mâhiyeti ve işlevi, kurbanın fikhî boyutu ve kurban organizasyonları olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirmelerini yapmıştır. Özellikle kurban kesmeye gücü yeten her ailede muhakkak surette mahallinde kurban kesmenin önemine vurgu yapan Çalış, STK'ların da organizasyon sürecinde olabildiğince şeffaf ve bilgilendirici olması gerektiği üzerinde durmuştur. Bedir, kurban organizasyonlarının bir üst çatı altında koordinasyonunun sağlanmasının önemine vurgu yapmıştır. Ayrıca hali hazırda sadece Müslümanların kurban kestiğini, bunun dış dünyadaki algısının önemli olduğunu bu itibarla kesilecek hayvana şefkatle yaklaşılması, kesimlerin hijyen ve çevre temizliği gibi faktörler gözetilerek kesimin yapılmasının önemli olduğunu söylemiştir. Günay kurban sempozyumunun inter-disipliner niteliğini bir kez daha görüldüğünü ve günümüzde kurbanla dair en problemlili kısmının organizasyonel boyutunun olduğunu pek çok fikhî problemin de bu organizasyonlarla alakalı olduğunu anlaşıldığını dile getirerek şeffaflığın ve güvenin sağlanmış olmasının önemine vurgu yaptı. Sempozyumun sonuç bildirisini ev sahibi olarak Abdullah Kahraman yaptı. Sempozyumdaki bildirisinin bir özeti mâhiyetindeki sonuç bildirisinde Kahraman, STK'ların kurbanla dair tüm sürecinin şeffaf bir şekilde olmasının öneminden bahsettikten sonra akademisyen ve sahada çalışanları bir araya getiren bu sempozyumun hayırlara vesile olması temennisiyle konuşmasını tamamladı.

Kaynakça

- Bardakoğlu, Ali. "Kurban". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/436-440. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Hâkim en-Nisâbü'rî, Ebû Abdillâh İbnü'l-Beyyî' Muhammed Hakim. *el-Müstedrek ale's-Sabîhayn*. thk. Mustafa Abdulkadir Ata. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990.
- İbn Mâce, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Yezîd. *Sünen*. ed. Muhammed Fu'âd 'Abdulbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi Kütübî'l-'Arabîyye, ts.
- Kur'an Yolu. Erişim 10 Temmuz 2022. <https://kuran.diyaret.gov.tr>.

